KATHO UPANISHAD

CHAPTER 2

3 Sections

48 Verses

Chapter 2 - Section 1 - Verse 1

पराञ्चि खानि व्यतृणत् स्वयम्भू- स्तस्मात्पराङ्पश्यति नान्तरात्मन् ।
कश्चिद्धीरः प्रत्यगात्मानमैक्ष- दावृत्तचक्षुरमृतत्वमिच्छन् ॥ १॥

Paranci khani vyatrnat svayambhuh tasmat paran pasyati na antaratman ;
Kascid dhirah pratyag atmanam aiksat avrtta caksur amrtatvam icchan II 1 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 2

पराचः कामाननुयन्ति बाला- स्ते मृत्योर्यन्ति विततस्य पाशम् ।
अथ धीरा अमृतत्वं विदित्वा ध्रुवमध्रुवेष्विह न प्रार्थयन्ते ॥ २॥

Paracah kaman anuyanti balah te mrtyor yanti vitatasya pasam,
Atha dhira amrtatvam viditva dhruvam adhruve-sviha na prarthayante II 2 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 3

येन रूपं रसं गन्धं शब्दान् स्पर्शांश्च मैथुनान् ।
एतेनैव विजानाति किमत्र परिशिष्यते । एतद्वै तत् ॥ ३ ॥

Yena rupam rasam gandham sabdan sparsamsca maithunan,

Etena iva vijanati kim atra parisisyate, Etad vai tat II 3 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 4

स्वप्नान्तं जागरितान्तं चोभौ येनानुपश्यति ।
महान्तं विभुमात्मानं मत्वा धीरो न शोचति ॥ ४ ॥

Svapnantam jagaritantam, cobhau yenanu-pasyati,

Mahantam vibhum atmanam, matva dhiro na socati II 4 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 5

य इमं मध्वदं वेद आत्मानं जीवमन्तिकात् ।
ईशानं भूतभव्यस्य न ततो विजुगुप्सते । एतद्वै तत् ॥ ५ ॥

Ya imam madhvadam veda, atmanam jivam antikat,

Isanam bhuta-bhavyasya na tato vijugupsate, Etad vai tat II 5 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 6

यः पूर्वं तपसो जातमद्भ्यः पूर्वमजायत ।
गुहां प्रविश्य तिष्ठन्तं यो भूतेभिर्व्यपश्यत । एतद्वै तत् ॥ ६ ॥

Yah purvam tapaso jatam, adbhyah purvam ajayata,

Guham pravisya tisthantam yo bhutebhir vyapasyata, Etad vai tat II 6 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 7

या प्राणेन संभवत्यदितिर्देवतामयी ।
गुहां प्रविश्य तिष्ठन्तीं या भूतेभिर्व्यजायत । एतद्वै तत् ॥ ७॥

Ya pranena sambhavati, aditir devatamayi ;

Guham pravisya tisthantim ya bhutebhir vyajayata ; Etad vai tat II 7 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 8

अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भ इव सुभृतो गर्भिणीभिः ।
दिवे दिवे ईड्यो जागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्येभिरग्निः । एतद्वै तत् ॥ ८॥

Aranyor nihito jataveda, garbha iva subhrto garbhi-nibhih,

Dive dive idyo jagr-vadbhih havis-madbhir manusye-bhir agnih, Etad vai tat II 8 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 9

यतश्चोदेति सूर्योऽस्तं यत्र च गच्छति ।
तं देवाः सर्वेऽर्पितास्तदु नात्येति कश्चन । एतद्वै तत् ॥ ९ ॥

Yatas-codeti suryo astam yatra ca gacchati,

Tam devah sarve arpitah tadu na atyeti kascana. Etad vai tat II 9 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 10

यदेवेह तदमुत्र यदमुत्र तदन्विह ।
मृत्योः स मृत्युमाप्नोति य इह नानेव पश्यति ॥ १० ॥

Yade-veha tad-amutra, yadamutra tadan-viha,

mrtyoh sa mrtyum apnoti, ya iha naneva pasyati II 10 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 11

मनसैवेदमाप्तव्यं नेह नानाऽस्ति किंचन ।
मृत्योः स मृत्युं गच्छति य इह नानेव पश्यति ॥ ११ ॥

Manasai-vedam aptavyam, neha nanasti kincana,

Mrtyoh sa mrtyum gacchati, ya iha naneva pasyanti II 11 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 12

अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषो मध्य आत्मनि तिष्ठति ।
ईशानं भूतभव्यस्य न ततो विजुगुप्सते । एतद्वै तत् ॥ १२ ॥

Angustha-matrah puruso, madhya atmani tisthati,

Isano bhuta-bhavyasya, na tato viju-gupsate. Etad vai tat II 12 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 13

अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषो ज्योतिरिवाधूमकः ।
ईशानो भूतभव्यस्य स एवाद्य स उ श्वः । एतद्वै तत् ॥ १३ ॥

Angustha-matrah puruso, jyotir-iva adhumakah,

Isano bhuta-bhavyasya, sa evadya sa u svah. Etad vai tat II 13 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 14

यथोदकं दुर्गे वृष्टं पर्वतेषु विधावति ।
एवं धर्मान् पृथक् पश्यंस्तानेवानुविधावति ॥ १४ ॥

Yatho-dakam durge vrstam parvatesu vidhavati ;

Evam dharman prthak pasyan tan-eva-nuvidhavati II 14 II

Chapter 2 - Section 1 - Verse 15

यथोदकं शुद्धे शुद्धमासिक्तं तादृगेव भवति ।
एवं मुनेर्विजानत आत्मा भवति गौतम ॥ १५ ॥

Yatho-dakam suddhe suddham asiktam tadrg-eva bhavati,
Evam muner vijanata atma bhavati Gautama II 15 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 1

पुरमेकादशद्वारमजस्यावक्रचेतसः ।
अनुष्ठाय न शोचति विमुक्तश्च विमुच्यते । एतद्वै तत् ॥ १॥

Puram ekadasa-dvaram, ajasya-avakra-cetasah,

Anusthaya na socati, vimuktas-ca vimucyate. Etad vai tat II 1 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 2

हँसः शुचिषद्वसुरान्तरिक्षसद्- होता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।
नृषद्वरसदृतसद्व्योमसद् अब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत् ॥ २॥

Hamsah sucisad vasur antariksa-sad hota vedi-sad atithir durona-sat,

Nr-sad vara-sad rta-sad vyoma-sad abja goja rtaja adrija rtam-brhat II 2 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 3

ऊर्ध्वं प्राणमुन्नयत्यपानं प्रत्यगस्यति ।
मध्ये वामनमासीनं विश्वे देवा उपासते ॥ ३ ॥

Urdhvam pranam unnayati, apanam pratya-gasyati,
Madhye vamanam asinam visve deva upasate II 3 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 4

अस्य विस्रंसमानस्य शरीरस्थस्य देहिनः ।
देहाद्विमुच्यमानस्य किमत्र परिशिष्यते । एतद्वै तत् ॥ ४ ॥

Asya visram samanasya, sarirasthasya dehinah,
Dehad vimucya-manasya, kim atra pari-sisyate ; Etad vai tat II 4 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 5

न प्राणेन नापानेन मर्त्यो जीवति कश्चन ।
इतरेण तु जीवन्ति यस्मिन्नेतावुपाश्रितौ ॥ ५ ॥

Na pranena na apanena, martyo jivati kascana,

Itarena tu jivanti, yasminn etav upasritau II 5 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 6

हन्त त इदं प्रवक्ष्यामि गुह्यं ब्रह्म सनातनम् ।
यथा च मरणं प्राप्य आत्मा भवति गौतम ॥ ६ ॥

Hanta te idam pravaksyami guhyam Brahma sanatanam,

Yatha ca maranam prapya atma bhavati Gautama II 6 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 7

योनिमन्ये प्रपद्यन्ते शरीरत्वाय देहिनः ।
स्थाणुमन्येऽनुसंयन्ति यथाकर्म यथाश्रुतम् ॥ ७ ॥

Yonim anye prapadyante sariratvaya dehinah,

Sthanum anye 'nusamyanti yatha karma yatha srutam II 7 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 8

य एष सुप्तेषु जागर्ति कामं कामं पुरुषो निर्मिमाणः ।
तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म तदेवामृतमुच्यते ।
तस्मिँल्लोकाः श्रिताः सर्वे तदु नात्येति कश्चन । एतद्वै तत् ॥ ८ ॥

Ya esa suptesu jagarti kamam kamam puruso nirmimanah,

Tad eva sukram tad Brahma, tad eva amrtam ucyate.

Tasmin-lokah sritah sarve, tadu natyeti kascana. Etad vai tat II 8 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 9

अग्निर्यथैको भुवनं प्रविष्टो रूपं रूपं प्रतिरूपो बभूव ।
एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा रूपं रूपं प्रतिरूपो बहिश्च ॥ ९ ॥

Agnir yathaiko bhuvanam pravisto rupam rupam pratirupo babhuva,

Ekas-tatha sarva-bhut-antar-atma rupam rupam pratirupo bahis-ca II 9 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 10

वायुर्यथैको भुवनं प्रविष्टो रूपं रूपं प्रतिरूपो बभूव ।
एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा रूपं रूपं प्रतिरूपो बहिश्च ॥ १० ॥

Vayur yathaiko bhuvanam pravisto, rupam rupam pratirupo babhuva ;

Ekas-tatha sarva-bhut-antaratma, rupam rupam pratirupo bahis-ca II 10 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 11

सूर्यो यथा सर्वलोकस्य चक्षुः न लिप्यते चाक्षुषैर्बाह्यदोषैः ।
एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा न लिप्यते लोकदुःखेन बाह्यः ॥ ११ ॥

Suryo yatha sarva-lokasya caksuh na lipyate caksusair bahya-dosaih,

Ekas-tatha sarva-bhut-antaratma na lipyate loka duhkhena bahyah II 11 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 12

एको वशी सर्वभूतान्तरात्मा एकं रूपं बहुधा यः करोति ।
तमात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीराः तेषां सुखं शाश्वतं नेतरेषाम् ॥ १२ ॥

Eko vasi sarva-bhut-antaratma, ekam rupam bahudha yah karoti,

Tam-atma-stham ye 'nupasyanti dhirah tesam sukham sasvatam netaresam II 12 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 13

नित्योऽनित्यानां चेतनश्चेतनानाम् एको बहूनां यो विदधाति कामान् ।
तमात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीराः तेषां शान्तिः शाश्वती नेतरेषाम् ॥ १३ ॥

Nityo 'nityanam cetanas cetananam eko bahunam yo vidadhati kaman,

Tam-atmastham ye 'nupasyanti dhirah tesam santih sasvati netaresam II 13 II

Chapter 2 - Section 2 - Verse 14

तदेतदिति मन्यन्तेऽनिर्देश्यं परमं सुखम् ।
कथं नु तद्विजानीयां किमु भाति विभाति वा ॥ १४ ॥

Tad-etad-iti manyante, anirdesyam paramam sukham,

Katham nu tad vijaniyam, kim u bhati vibhati va II 14 II

न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः ।
तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति ॥ १५ ॥

Na tatra suryo bhati, na candra-tarakam nema vidyuto bhanti, kuto 'yam agnih,

Tam-eva bhantam anubhati sarvam tasya bhasa sarvam idam vibhati II 15 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 1

ऊर्ध्वमूलोऽवाक्शाख एषोऽश्वत्थः सनातनः ।
तदेव शुक्रं तद्ब्रह्म तदेवामृतमुच्यते ।
तस्मिँल्लोकाः श्रिताः सर्वे तदु नात्येति कश्चन । एतद्वै तत् ॥ १ ॥

Urdhva-mulo-'vak sakha, eso-'svatthah sanatanah,

Tad-eva sukram tad Brahma, tad-eva-amrtam ucyate,

Tasmin - Lokah sritah sarve, tadu-natyeti Kascana. Etad vai tat II 1 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 2

यदिदं किं च जगत् सर्वं प्राण एजति निःसृतम् ।
महद्भयं वज्रमुद्यतं य एतद्विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥ २ ॥

Yad idam kinca jagat sarvam prana-ejati nihsrtam,

Mahad bhayam vajram udyatam ya etad vidur amrtas-te bhavanti II 2 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 3

भयादस्याग्निस्तपति भयात्तपति सूर्यः ।
भयादिन्द्रश्च वायुश्च मृत्युर्धावति पञ्चमः ॥ ३ ॥

Bhayad asya agnis tapati bhayat tapati suryah,

Bhayad indras-ca vayus-ca mrtyur dhavati pancamah II 3 II

Chapter 2 - Section - Verse 4

इह चेदशकद्बोद्धुं प्राक्षरीरस्य विस्रसः ।
ततः सर्गेषु लोकेषु शरीरत्वाय कल्पते ॥ ४ ॥

Iha cedsakad boddhum prak sarirasya vistrasah

tatah sargesu lokesu sriratvaya kalpate II 4 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 5

यथाऽऽदर्शे तथाऽऽत्मनि यथा स्वप्ने तथा पितृलोके ।
यथाऽप्सु परीव ददृशे तथा गन्धर्वलोके छायातपयोरिव ब्रह्मलोके ॥ ५ ॥

yatha-'darse tatha-'tamani yatha svapne tatha pitrloke,

Yatha-'psu pariva dadrse tatha gandharva-loke chaya-tapayor-iva Brahma-loke II 5 II

Chapter 2 - Section - Verse 6

इन्द्रियाणां पृथग्भावमुदयास्तमयौ च यत् ।
पृथगुत्पद्यमानानां मत्वा धीरो न शोचति ॥ ६ ॥

Indriyanam prthag-bhavam, udayas-tamayau ca yat,

Prthak-utpadya-manam, matva dhiro na socati II 6 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 7

इन्द्रियेभ्यः परं मनो मनसः सत्त्वमुत्तमम् ।
सत्त्वादधि महानात्मा महतोऽव्यक्तमुत्तमम् ॥ ७ ॥

Indriyebhyah param mano, manasah sattvam uttamam

Sattvad adhi mahan atma, mahato-'vyaktam uttamam II 7 II

Chapter 2 - Section - Verse 8

अव्यक्तात्तु परः पुरुषो व्यापकोऽलिङ्ग एव च ।
यं ज्ञात्वा मुच्यते जन्तुरमृतत्वं च गच्छति ॥ ८ ॥

Avyaktat tu parah puruso vyapako 'linga eva ca ;

Yam jnatva mucyate jantuh amrtatvam ca gacchati II 8 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 9

न संदृशे तिष्ठति रूपमस्य न चक्षुषा पश्यति कश्चनैनम् ।
हृदा मनीषा मनसाऽभिक्लृप्तो य एतद्विदुरमृतास्ते भवन्ति ॥ ९ ॥

No sandrse tisthati rupamasya, na caksusa pasyati kascan-ainam,
Hrda manisa manasa'bhiklrpto, ya etad vidur amrtas te bhavanti II 9 II

Chapter 2 - Section - Verse 10

यदा पञ्चावतिष्ठन्ते ज्ञानानि मनसा सह ।
बुद्धिश्च न विचेष्टते तामाहुः परमां गतिम् ॥ १० ॥

Yada panca-avatisthante jnanani manasa saha,
Buddhis-ca na vicestati tam ahuh paramam gatim II 10 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 11

तां योगमिति मन्यन्ते स्थिरामिन्द्रियधारणाम् ।
अप्रमत्तस्तदा भवति योगो हि प्रभवाप्ययौ ॥ ११ ॥

Tam yogam iti manyante, sthiram indriya-dharanam ;

Apramat-tas tada bhavati, yogo hi prabhavapyayau II 11 II

Chapter 2 - Section - Verse 12

नैव वाचा न मनसा प्राप्तुं शक्यो न चक्षुषा ।
अस्तीति ब्रुवतोऽन्यत्र कथं तदुपलभ्यते ॥ १२ ॥

Naiva vaca na mansa praptum sakyo na caksusa,

Astiti bruvato 'nyatra katham tad upalabhyate II 12 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 13

अस्तीत्येवोपलब्धव्यस्तत्त्वभावेन चोभयोः ।
अस्तीत्येवोपलब्धस्य तत्त्वभावः प्रसीदति ॥ १३ ॥

Asti-tyevo-palabdhavyah tattva-bhavena cobhayoh,

Asti-tyevo-palabdhasya tattva-bhavah prasidati II 13 II

Chapter 2 - Section - Verse 14

यदा सर्वे प्रमुच्यन्ते कामा येऽस्य हृदि श्रिताः ।
अथ मर्त्योऽमृतो भवत्यत्र ब्रह्म समश्नुते ॥ १४ ॥

Yada sarve pramucyante kama ye'sya hrdi sritah,

Atha martyo-'mrto bhavati atra Brahma samasnute II 14 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 15

यदा सर्वे प्रभिद्यन्ते हृदयस्येह ग्रन्थयः ।
अथ मर्त्योऽमृतो भवत्येतावद्ध्यनुशासनम् ॥ १५ ॥

Yada sarve prabhidyante hrdayasyeha granthayah,

Atha martyo 'mrto bhavati etavad anusasanam II 15 II

Chapter 2 - Section - Verse 16

शतं चैका च हृदयस्य नाड्य स्तासां मूर्धानमभिनिःसृतैका ।
तयोर्ध्वमायन्नमृतत्वमेति विष्वङ्ङन्या उत्क्रमणे भवन्ति ॥ १६ ॥

Satam caika ca hrdayasya nadyah tasam murdhanam abhinih srtaika,

Tayor-dhva-mayann-amrtatvam-eti visvann-anya utkramane bhavanti II 16 II

Chapter 2 - Section 3 - Verse 17

अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषोऽन्तरात्मा सदा जनानां हृदये संनिविष्टः ।
तं स्वाच्छरीरात्प्रवृहेन्मुञ्जादिवेषीकां धैर्येण ।
तं विद्याच्छुक्रममृतं तं विद्याच्छुक्रममृतमिति ॥ १७ ॥

Angustha-matrah puruso-'ntaratma sada jananam hrdaye sannivistah,

Tam svac-charirat pravrhet munjadi-vesikam dhairyena,

Tam vidyac-chukram amrtam tam vidyac-chukram amrtam-iti II 17 II

Chapter 2 - Section - Verse 18

मृत्युप्रोक्तां नचिकेतोऽथ लब्ध्वा विद्यामेतां योगविधिं च कृत्स्नम् ।
ब्रह्मप्राप्तो विरजोऽभूद्विमृत्यु- रन्योऽप्येवं यो विदध्यात्ममेव ॥ १८ ॥

Mrtyu-proktam Nachiketo-'tha labdhva vidyam etam yoga-vidhim-ca krtsnam,

Brahma-prapto viragjo-'bhud vimrtyuh anyo-'pyevam yo vid adhyatma meva II 18 II